

"Sprawdź to"

- Grupa: szkoły ponadpodstawowe (15–19 lat)
- Tematy: ocena wiarygodności źródeł + analiza kontekstu + lateral reading
- Czas: 30 minut
- Forma: praca w grupach 3–4 osoby

PRZEBIEG (krok po kroku)

- 1** Rozdaj materiał roboczy. Cisza na przeczytanie. (2 min)
- 2** Grupy pracują nad zadaniem – lateral reading na telefonach. (11 min)
- 3** Ćwiczenie odwrotne: każda grupa bierze jeden prawdziwy fakt i pisze go w trzech wersjach – neutralnej, sprzedażowej, panicznej. (8 min)
- 4** Prezentacje grup: co ustaliły o źródle i jak kontekst zmienia wymowę. (7 min)
- 5** Podsumowanie prowadzącego znajdziesz w kluczu na końcu tego materiału. (2 min)

CEL

Uczeń stosuje lateral reading i pełny SPRAWDŹ do oceny źródła oraz analizuje jak ten sam fakt zmienia znaczenie w zależności od kontekstu i nadawcy.

MATERIAŁY

Karta z materiałem roboczym. Smartfony (wymagane do lateral reading). Tablica.

MATERIAŁ ROBOCZY

Te samo zdanie pojawia się w trzech miejscach:

"W zeszłym roku w Polsce liczba ataków hakerskich na szkoły wzrosła o 40%."

KONTEKST A: nagłówek w serwisie technologicznym, z linkiem do raportu CERT Polska, z datą i nazwiskiem autora.

KONTEKST B: post na profilu sprzedającym "kursy cyberbezpieczeństwa dla szkół", podpisany "nasze szkolenia są teraz niezbędne!"

KONTEKST C: wiadomość w grupie rodziców: "podobno hakerzy włamują się do szkół, czytałam gdzieś o 40% wzroście, lepiej wyłączyć dzieciom internet".

WASZE ZADANIE:

1. To samo zdanie, "40%". W którym kontekście jest najbardziej wiarygodne? Dlaczego?
2. Lateral reading: wyszukajcie czy CERT Polska publikuje takie raporty. Jak wygląda wiarygodne źródło?
3. Jak zmienia się znaczenie "40%" w każdym z trzech kontekstów?
4. Co z kontekstem B – czy interes nadawcy wpływa na to jak podaje fakt?
5. Ćwiczenie odwrotne: weźcie jeden prawdziwy fakt i napiszcie go w trzech wersjach – neutralnej, sprzedażowej i panicznej.

KLUCZ DO OMÓWIENIA

1 O CO CHODZI W TEJ AKTYWNOŚCI

Aktywność uczy dwóch rzeczy naraz: lateral reading (weryfikacja źródła przez wyjście na zewnątrz) oraz analizy kontekstu (ten sam fakt znaczy co innego w zależności od tego kto, gdzie i po co go podaje).

Kluczowa idea: "40%" jest tą samą liczbą we wszystkich trzech kontekstach. Ale jej wiarygodność i znaczenie są zupełnie różne. Fakt nie istnieje w próżni, zawsze istnieje w kontekście.

2 CZEGO SZUKAMY - który kontekst najbardziej wiarygodny

KONTEKST A (serwis tech z linkiem do CERT Polska) - najwyższa wiarygodność.

Ma: nazwane źródło pierwotne (CERT Polska to realna instytucja), datę, autora, możliwość weryfikacji. To jest wzorzec dobrego źródła.

KONTEKST B (sprzedawca kursów) - wiarygodność podejrzana przez konflikt interesów.

Nadawca zarabia na strachu przed hakerami. Nawet jeśli liczba jest prawdziwa, jej podanie służy sprzedaży. "Nasze szkolenia są niezbędne" zdradza interes.

KONTEKST C (grupa rodziców) - najniższa wiarygodność. "Podobno", "czytałam gdzieś" - brak źródła. Plus wniosek ("wyłącznie internet") wykracza daleko poza dane. Klasyczna mutacja informacji w przekazie ustnym.

3 LATERAL READING - co uczniowie powinni zrobić

Zadanie: nie oceniać posta czytając post, tylko wyjść na zewnątrz i sprawdzić źródło.

Co powinni znaleźć: CERT Polska (cert.pl) to realny, rządowy zespół reagowania na incydenty komputerowe, działający w ramach NASK. Publikuje raporty roczne. To wiarygodne źródło pierwotne.

Czego się uczą: zamiast wierzyć że "ktoś napisał 40%", idą do źródła które rzekomo to podało i sprawdzają czy: (a) takie źródło istnieje, (b) czy naprawdę to opublikowało, (c) w jakim kontekście.

4 JAK KONTEKST ZMIENIA ZNACZENIE

Ten sam fakt "40% wzrost":

W kontekście A: informacja - neutralne podanie danych z weryfikowalnego źródła.

W kontekście B: narzędzie sprzedaży - fakt prawdziwy, ale użyty instrumentalnie do wywołania strachu i sprzedaży kursów.

W kontekście C: panika - fakt zniekształcony ("podobno"), obudowany wnioskiem (wyłącznie internet) który z niego nie wynika.

Lekcja dla PPB: pytanie "czy to prawda?" jest niewystarczające. Trzeba pytać też "kto to mówi, po co, i co z tego faktu próbuje się wywnioskować?".

5 KONFLIKT INTERESÓW (kontekst B) - pogłębienie

Kontekst B jest najciekawszy dydaktycznie. Liczba może być prawdziwa, źródło może istnieć - a mimo to przekaz jest manipulacyjny, bo nadawca ma interes w tym żebyś się bał/a. To uczy że wiarygodność to nie tylko "prawda/fałsz" ale też "dlaczego ktoś mi to mówi".

Pytanie do grupy: czy sprzedawca kursów kłamie? (Niekoniecznie.) Czy jego przekaz jest obiektywny? (Nie - selekcjonuje i ramuje fakt pod sprzedaż.) To jest stronniczość wywołana interesem, nie kłamstwo.

6 ANTYPACJA TRUDNYCH REAKCJI

"Skoro liczba jest ta sama, to po co analizować kontekst?"

→ Bo liczba bez kontekstu nie mówi nic użytecznego. 40% wzrost - z czego do ile? Czy z 5 do 7 ataków, czy z 5000 do 7000? Kontekst decyduje czy to alarm czy szum. A nadawca decyduje czy podaje ci pełny obraz czy wycinek pod swój cel.

"Kontekst A ma link, więc na pewno prawda."

→ Link to dobry znak, ale lateral reading wymaga sprawdzenia czy link prowadzi do tego co obiecuje. Czasem podlinkowane źródło nie mówi tego co twierdzi artykuł. Sprawdź, nie zakładaj.

7 PUENTA DO WYPOWIEDZENIA NA KONIEC

"Ten sam fakt może być informacją, narzędziem sprzedaży albo źródłem paniki - w zależności od tego kto go podaje i po co. Dlatego dojrzała weryfikacja to nie tylko 'czy to prawda', ale 'kto, skąd, po co i co próbuje mi z tego wywnioskować'. Lateral reading - wyjście do źródła zamiast wiary w przekaz - to wasze najmocniejsze narzędzie."